

stantiæ, secundum totum, quod includit, non est in re ipsa, sed completur per rationem.

15. Dices: ergo coincidit hæc expositio cum priori sententia supra improbata. Respondetur, ex parte quidem cum illa convenire; et ideo non omnino illam improbavimus, sed diximus non sufficienter rem explicare. Deinde ab illa differimus, quia nec per intentionem singularis et universalis, nec per intentionem subjecti et prædicati divisionem explicamus, sed solum per relationem ordinis, seu per relationem primi et secundi in ratione substandi vel subsistendi. Unde rationem subsistendi vel substandi non intelligimus in ordine ad solas intentiones, seu prædicationes rationis, sed de reali proprietate substandi; intentionem autem seu relationem rationis solum ponimus in habitudine primi vel secundi substantis.

16. Unde ulterius observare licet, substantiam dupliciter dici posse primam. Uno modo positive, per relationem ad secundam, quo sensu procedunt quæ hactenus diximus; alio modo negative per negationem prioris; et in hoc sensu ratio primæ substantiæ realis est, nullamque includit relationem seu intentionem rationis, et, metaphysice loquendo, hæc videtur satis propria et usitata acceptio primæ substantiæ. Est enim illa, quæ ita per se subsistit, vel substat, ut nulla sit illa prior in subsistendo vel substando; hoc autem totum in re ipsa habet, et per illam negationem prioris declaratur illud positivum, quod prima substantia habet, ex vi proprii et intrinseci modi essendi positivi. In secunda vero substantia non habet locum illa duplex acceptio, quia nihil denominatur secundum per solam negationem, sed necessario includit ordinem ad id quod est primum; et ideo, licet prima substantia sub aliqua ratione non improprie possit dicere conceptum realem, non includentem aliquam relationem rationis, tamen secunda substantia sub ratione secundæ substantiæ necessario completur per rationem, quia, licet res illa, quæ est secunda substantia, sit realis, tamen, quod sit secunda, non habet in re, sed in ordine ad modum concipiendi nostrum. Unde ratio primæ substantiæ vere ac proprie potest Deo attribui in aliquo sensu, ut sequenti sectione dicam; ratio autem secundæ substantiæ nullo modo in Deo locum habet, quia in eo non habet locum abstractio naturæ communis a proprio substantiæ individuo. Quapropter considera-

tio secundæ substantiæ ut sic, ad logicum magis spectat quam ad metaphysicum, et ideo nihil amplius de illa dicemus, præsertim quia præter dicta supra de universalibus, vix aliquid de illa dicendum superest. Dicemus tamen in ultima sectione disputationis sequentis, de essentiali ratione substantiæ, quæ tam in secunda quam in prima reperitur. Prius tamen considerabimus primam substantiam ut prima est, quoad negationem prioris, seu quoad positivum modum qui negationem illam fundat; hoc enim ad præsentem doctrinam maxime spectat. De relatione autem rationis primæ ad secundam, nihil est quod dicamus, sed dialecticis remittendum id est; deservit enim ad coordinandam lineam prædicamentalem, et varios prædicationum modos; et ideo Aristoteles, ut Cajetanus notavit, nihil de illa divisione in metaphysica dixit; nobis autem necessaria visa est ad declarandam rationem primæ substantiæ, prout realis et metaphysica est.

Sitne prima substantia magis substantia quam secunda.

17. Ad tertium dubium aperta est sententia Aristotelis, rationem substantiæ, prout hic dividitur, primo ac per se convenire primis substantiis. Quomodo autem et sub qua ratione hoc intelligendum sit, non ab omnibus eodem modo declaratur. Quidam enim distinguunt de substantia, ut dicta a proprietate subsistendi, vel a proprietate substandi; et priori modo aiunt, rationem substantiæ prius convenire secundæ quam primæ, posteriori autem modo e converso prius primæ quam secundæ. Ratio est, quia prior proprietate est ipsa essentia substantiæ, quæ convenit primæ per secundam; posterior vero proprietate est accidentaria, et ideo per se primo convenit primæ substantiæ, et per illam secundæ; Aristotelem autem aiunt locutum esse de substantia sub ratione substandi, juxta propriissimam nominis etymologiam, quia illa ratio notior nobis est, et propterea primam substantiam maxime substantiam vocari. Potestque hæc sententia sumi ex Boetio, lib. de Duabus naturis, aliquantulum a principio, ubi ait: *Genera et species subsistunt tantum, individua vero non tantum subsistunt, sed etiam substant*, quod videtur necessario intelligendum secundum primas rationes subsistendi vel substandi, nam secundario etiam secundæ substantiæ substant in primis. Unde D. Thom., 1 p., q. 29, art. 2, ad

4, interpretans hunc locum Boetii, ait: *Boetius dicit genera et species subsistere, in quantum individuis aliquibus competit subsistere, ex eo quod sunt sub generibus et speciebus in prædicamento substantiæ comprehensis*. Si ergo individuis competit subsistere quia sub secundis substantiis, per prius competet ipsis secundis substantiis. Unde Clarius idem D. Thomas in 1, disp. 23, q. 1, art. 2, ad 21, ait: *Quamvis genera et species non substant, nisi in individuis, tamen eorum proprie subsistere est; et subsistentiæ dicuntur, quamvis et particulare dicatur, sed posterius, sicut species substantiæ dicuntur, sed secundæ*. Et dist. 26, q. 1, art. 1, ad 4, ait, *subsistentiam et essentialiam per prius esse in generibus et speciebus quam in individuis secundum Boetium*.

18. Dicendum nihilominus est, primam substantiam esse maxime et per prius substantiam, non tantum in ratione substandi, sed etiam in ratione subsistendi, loquendo formaliter de actuali subsistentia, ut verbum ipsum subsistendi proprie sonat. Ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, et est manifestum, quia illi primo convenit subsistere, cui existere et operari; sed hæc primo conveniunt singularibus, ut docuit idem Aristoteles in principio Metaphysicæ; ergo. Item ostendemus inferius subsistentiam proprie sumptam, esse modum seu terminum naturæ singularis et individuae, ita ut sicut accidens non potest afficere naturam communem, nisi prout existit in natura singulari, ita nec subsistentia possit terminare naturam communem, nisi ut singularem effectam; ergo sicut substare, ita etiam subsistere convenit per se primo primæ substantiæ, et secundæ ratione illius. Unde D. Thomas. q. 9 de Potent., art. 1, ad 4, simpliciter ait, *nihil subsistere, nisi individua substantiæ*, et ad 3 ait, Boetium, in loco supra citato, locutum esse secundum opinionem Platonis, qui posuit genera et species esse quasdam formas separatas subsistentes ab accidentibus denudatas. Et similiter, in citato loco primæ partis, ait, species et genera non subsistere, nisi secundum opinionem Platonis, qui posuit species rerum separatim subsistere a singularibus. Sed illæ etiam propositiones negativæ sano modo intelligendæ sunt, nimirum, quod genera et species non subsistant extra singularia, seu per se primo; non vero excluditur quin in ipsis singularibus subsistant.

19. Quocirca vix invenio veram rationem explicandi differentiam quam Boetius posuit

inter subsistere et substare, ut secundæ substantiæ subsistere dicantur, et non substare; nam extra individua nec subsistunt, nec substant; in individuis autem, et per individua, et subsistunt et substant; in re ergo nulla est differentia. Secundum modum autem intelligendi dici potest, quod genera et species, quatenus abstracte ad individuis concipiuntur, abstrahuntur a ratione substandi accidentibus, non vero a ratione subsistendi. Sicut enim Plato, ut Aristoteles eum interpretatur, posuit ideas subsistentes, non vero substantes, ita mens, cum secundas substantias abstrahit, concipit illas per modum subsistentium, non vero per modum substandium; nam abstrahit illas ab accidentibus, et nudas essentias considerat; non tamen concipit illas sic separatas subsistere extra individua; non enim tunc mens componit, alioqui falsum conciperet, sed simplici modo concipit hominem, verbi gratia, ad modum subsistentis, abstrahendo eum ab individuo, et a particulari subsistentia. Mens autem D. Thomæ satis clara est ex aliis locis citatis; videtur tamen interdum æquivoce uti nomine subsistentiæ; proprie enim significat actualem modum per se extendi, seu terminum naturæ substantialis, quo modo de illa locuti sumus; aliquando vero significat naturam et essentialiam, quæ est radix talis modi subsistendi, in quo infra dicemus, rationem essentialiam substantiæ consistere. Et hoc modo dicit interdum D. Thomas, rationem subsistentiæ per se primo convenire secundis substantiis, et per illas primis. Et hoc etiam probat ratio in contrarium facta, quod essentialis ratio substantiæ per se primo conveniat secundis substantiis; non autem probat de ipso actu subsistendi, nam hic non est essentialis, ut infra dicemus.

20. Atque hoc quidem dicendum est de reali actu substandi, etiam respectu propriarum passionum (quod in tertia dubitatione tangebatur); considerando enim tantum necessariam connexionem, quæ est inter essentialiam et proprietatem, dicitur proprietates per se primo convenire speciei, seu secundæ substantiæ, et non primæ, cujus sensus est, adæquatam rationem talis proprietatis esse ipsam essentialiam secundum se, et non ratione individuationis, vel particularis modi subsistendi. Atque eodem sensu dicimus Petrum esse risibilem, quia est homo, et non e converso; solum enim per hanc locutionem significamus, hanc proprietatem esse com-

munem Petro cum aliis hominibus, habereque necessariam connexionem cum essentia hominis ut sic. At vero, loquendo de ipsa actuali inhærentia seu sustentatione accidentis, etiam proprii, hæc semper convenit per se primo substantiæ individuae ac primæ. Atque ita risibilitas in re ipsa prius secundum rationem inhæret Petro quam homini, quia sicut esse et agere, ita et recipere primo ac per se convenit singularibus et subsistentibus.

Sitne divisio analogica.

21. Sed quæres (quod etiam in fine tertiæ dubitationis tangebatur) an hic ordo, quo dicimus subsistere, vel substare primo convenire primis substantiis, sufficiens sit ad constituendam analogiam, ita ut substantia secunda solum analogice dicatur substantia. Communiter enim ita censetur, itaque opinatus est Albertus, in Prædicament., tractat. 1, cap. 3, quem secuti sunt Cajetanus et alii. Et ratio est, quia hæc proprietas, quæ est subsistere vel substare, per prius convenit primæ substantiæ, quam secundæ. Sed cum ostensum a nobis sit, hunc ordinem non esse realem, sed rationis tantum, probabilissimum est non sufficere ad constituendam analogiam. Præsertim quia non est necesse ut id, quod convenit uni ratione alterius, analogice conveniat, si vere ac proprie atque absolute illi conveniat; ut albedini, verbi gratia, convenit esse extensum ratione quantitatis, tamen non convenit analogice; sic ergo majori ratione, quamvis substantia secunda dicatur subsistere ratione primæ, nihilominus univoce dicitur subsistere vel substare. Præsertim cum illa ratio seu medium solum sit ratione distinctum; nam in re, sicut homo et Petrus idem sunt, ita æque subsistunt, vel substant.

22. Nisi forte quis dicat quod, licet illa natura, quæ est secunda substantia, ratione substrati sit proprie et univoce substantia, tamen formaliter, et ut secunda substantia est, est analogice substantia, quia ut sic neque subsistit, neque substat. Sed hoc non recte dicitur, nam si sermo sit de intentione seu relatione secundæ substantiæ, et hæc reduplicetur, cum dicitur *substantia ut secunda*, illa non solum non est substantia, sed neque est aliquid rei; esse ergo substantiam non dicitur de illa naturaratione intentionis, sed de illa quam nos concipimus sub tali intentione, seu relatione, et hanc dicimus esse vere ac pro-

prie et univoce substantiam, neque esse constituendam analogiam ob solam distinctionem seu habitudinem rationis, quamvis res sit parvi momenti. Sicut etiam secundum rationem nos concipimus essentialem rationem substantiæ per se primo convenire naturæ secundum se, et per illam individuam; eundemque ordinem apprehendimus in propriis passionibus, quantum ad necessariam connexionem, et tamen non propterea concipimus ibi aliquam rationem analogiæ; idem ergo erit in præsentibus. Item existere actu etiam convenit secundis substantiis per primas, seu in primis: tamen nullus dixit eis analogice convenire. Denique, nulla ratio veræ analogiæ hic reperitur, quia secunda substantia non dicitur substantia per proportionem seu habitudinem ad primam, sed quia per se est, seu non est in subjecto, ut Aristoteles dixit.

23. Quod ergo Aristoteles ait, primam substantiam esse maxime et propriissime substantiam, non est necesse intelligi de analogia, sed solum quia primo et per se illi convenit, etiam secundum conceptionem seu distinctionem rationis nostræ. Sicut etiam ait, inter secundas substantias species excedere genera: tamen non propterea intercedit analogia inter illa. Denique, si quis nihilominus contendat his rationibus probari quidem, ibi non intervenire analogiam, quæ in ipso esse rerum magis vel minus perfecto fundetur, nihilominus tamen intercedere analogiam secundum rationem, et primam nominis impositionem, non est cum illo contentiose agendum; nam vix potest in hoc esse quæstio de re, sed solum de impositione nominis substantiæ.

24. Ultimo inquiri hic potest, an hæc divisio locum habeat in solis substantiis compositis, vel etiam in simplicibus seu immaterialibus; nam fere omnes Græci putant in solis compositis substantiis habere locum. Sed hoc esse falsum, constabit ex disp. 35, ubi ostendemus substantias spirituales individuales contineri sub genere substantiæ.

25. Rursus dubitari potest an in sola integra substantia, vel etiam in partibus, materia, scilicet, et forma, prima et secunda substantia distingui possint. In qua re Simplicius, in Prædicam., cap. de Substant., refert cujusdam Boetii opinionem dicentis, rationem primæ substantiæ competere materiæ primæ et composito, non tamen formæ. Ratio ejus erat, quia illi et non huic conve-

nit definitio ab Aristotele data, scilicet: *Substantia prima est, quæ neque est in subjecto, neque dicitur de subjecto*. Et potest confirmari hæc opinio, quia materia prima et est subsistens et substans, tum formis substantialibus, tum etiam accidentibus. Forma autem est in subjecto, scilicet, in materia prima. Quæ ratio locum habet ad summum in formis materialibus; nam forma rationalis, cum non pendeat a materia, non potest dici esse in illa ut in subjecto. Simplicius vero addit, etiam formas materiales non esse in subjecto, quia illus solum dicitur esse in subjecto, quod ita inest, ut non sit pars; unde ipse indicat etiam formam substantialem posse habere rationem primæ substantiæ; nam Aristoteles, in Prædicamento substantiæ, dicit partes substantiæ esse substantias. At vero scriptores metaphysici absolute negant, materiæ, et formæ convenire intentionem universalis aut singularis, et consequenter negabunt in eis reperiri rationem primæ aut secundæ substantiæ, ut Sonecinas, 7 Metaphys., quæst. 39. Cujus rationes omitto, quia solum pertinent ad modum loquendi.

26. Quæstio itaque præsens potest esse de nomine et de re. De re erit quæstio, an materia et forma contineantur aliquo modo in prædicamento substantiæ. Et in hoc erravit Boetius, si verum est quod Simplicius refert; nam omnino exclusit formam a ratione et prædicamento substantiæ, dicens esse qualitatem, vel aliquid hujusmodi, quod plane est contra Aristot., lib. 7 Metaph., cap. 3, et 2 de Anima, cap. 1, ubi distinguit substantiam in materiam, formam et compositum; et disp. 15 ostendimus, necessariam esse formam substantialem, quæ non sit accidens, et declaravimus in quo differat ejus informatio ab inhærentia accidentis.

27. Quæstio autem fere de nomine erit, an divisio substantiæ in primam et secundam locum habeat tantum in composito, vel etiam in partibus. In qua dicendum est, loquendo simpliciter de substantia prima, et proportionaliter de secunda, solum dici de substantia completa, et quæ ponitur in recta linea prædicamentali; nam hæc divisio data est ad illam lineam constituendam, assignato veluti fundamento ejus, quod est prima substantia. Item, quia substantia completa, est quæ proprie subsistit, operatur et substat, et de qua proprie accidentia prædicantur. At vero, latius loquendo de substantia, non est dubium quin illa duo membra secundum quamdam

proportionalem participationem in materia et forma inveniantur; nam anima rationalis, verbi gratia, substantia est, et simpliciter dicta non est individua substantia et singularis. Unde, licet in subjecto non sit, de subjecto dicitur, puta de hac, vel illa anima rationali. Hæc autem anima ita est singularis, ut nec sit in subjecto, nec dicatur de subjecto; ergo, servata proportione, habet in ea locum eadem divisio. Atque idem est proportionaliter de materia, quæ sub ratione etiam universalis concipi potest, vel generica, vel specifica, et ut est hæc individua materia seu hoc corpus. Atque hoc certe satis indicavit Aristoteles in prædicamento substantiæ, ubi cum dixisset commune esse omni substantiæ in subjecto non esse, declarat, hoc etiam partibus substantiæ convenire, quoniam substantiæ sunt; subintelligit ergo, eo modo quo sunt substantiæ, posse etiam primas et secundas appellari. Denique idem est de intentione universalis et singularis, nam, licet ut sumuntur in linea recta prædicamentali, tantum sint in rebus completis, latius tamen et proportionaliter loquendo, etiam in partibus reperiuntur, ut ex communi modo concipiendi, prædicandi, et dividendi est per se evidens, et in superioribus etiam tactum est. Atque juxta hunc modum loquendi, prima et secunda substantia non solum de completa, sed etiam de incompleta, dici potest; verum quidem est, minus improprie tribui nomen primæ substantiæ, materiæ primæ, quam formis materialibus, quia materia subsistit aliquo modo; formæ autem materiales non subsistunt, ut infra videbimus. Omissis autem his impropriis locutionibus, ratio primæ substantiæ declaranda nobis est in substantiis completis, et in hoc sensu semper hac voce utemur. Obiter tamen explicabimus, qualiter in partibus substantiæ ejus ratio participetur.

DISPUTATIO XXXIV.

DE PRIMA SUBSTANTIA, SEU SUPPOSITO EJUSQUE A NATURA DISTINCTIONE.

Ex his, quæ in præcedenti disputatione diximus, fere omnia, quæ de substantiæ prædicamento Aristoteles ubique tradit, præter quædam pure dialectica, quæ de prædicationibus substantiarum secundarum de primis, in prædicamento substantiæ docet, quæ et difficultatem alicujus momenti non habent, et ut dixi, dialecticorum sunt propria. Quæ